

Ara que tinc vint anys, ... una guerra !

(Papers de joventut de Cèsar Nolla i Borràs, 1916-1971)

Albert Tubau

(Text publicat al Butlletí de la Biblioteca-Museu Balaguer de l'any 2015)

Preàmbul

Abans de tot, he de confessar que les meves notícies del Cèsar Nolla no anaven més enllà de la inevitable referència a l'establiment hotel·ler de la platja –l'Hotel Cèsar– i unes llunyanes i poc precises vinculacions familiars. El Cèsar era cosí germà de la meva àvia Antònia Rovira. El seu pare – Vicenç Nolla i Torner– fou un dels germans de la meva besàvia Maria. No vaig tenir l'oportunitat de conèixer aquest Cèsar més desconegut fins que la seva filla Maite em va permetre de consultar tota una colla de papers que guardava amb respecte i un punt de nostàlgia.

El Cèsar Nolla va morir jove, i les seves filles –la Maite i l'Esther– han mantingut una distància reverencial i misteriosa en relació al seu propi pare. Parlant-ne i llegint molts dels papers esgrogueïts tot sembla prendre un sentit. Com en tants altres casos la guerra va escapar la seva trajectòria vital i va malmetre molts dels somnis. Les ferides eren profundes i, en el seu cas, definitives. Un ressentiment que l'acompanyaria la resta de la seva vida. D'aquesta manera va refugiar-se en la seva activitat professional i va renunciar a les seves il·lusions de joventut. Son trastorns personals que condicionen fins i tot les relacions més properes i íntimes. El Cèsar era una persona il·lustrada, amb coneixements i ganes de conèixer, i tot plegat el

va dur a recloure's a la seva closca on va corregir la seva particular visió del món. Res no tornaria a ser igual.

Tot plegat dona sentit al que deia la seva filla Maite: “sempre havíem tingut la sensació que la vida del nostre pare era com si no hagués existit”. Aquest text pretén recuperar un jove Cèsar Nolla carregat de il·lusions i esperances. Un home educat, culte, aficionat a llegir i escriure. El vent de la guerra i el règim franquista s'ho va endur tot. El model cultural del Cèsar Nolla ja no hi tenia cabuda.

El meu agraïment a les germanes Maite i Esther Nolla que m'han donat totes les facilitats per consultar els papers del seu pare i han contribuït a aclarir alguns dels molts interrogants que anaven sorgint. A elles els dedico aquest modest treball.

Apunts biogràfics

Cèsar Nolla i Borràs naixia a Vilanova i la Geltrú el 5 de juliol de 1916. Els seus pares Vicenç Nolla i “Juanita” Borràs tingueren tres fills més: Judit, Anna Maria i Octavi. Cèsar Nolla es casaria el 1946 amb Teresa Miró i Miró, i tingueren dues filles, l'Esther i la Maria Teresa “Maite”. El jove Cèsar aviat es convertí en un lletraferit confés i amic dels llibres i de l'escriptura. Fou col·laborador de Ràdio Vilanova i aplegà una important biblioteca personal amb especial atenció a les obres teatrals. En paral·lel, la seva esposa es dedicaria a la poesia.

El jove Cèsar Nolla fou una persona sensible i amb voluntat decidida de dir-hi la seva, de voler canviar un món convuls i imperfecte en un primer terç de segle trasbalsat per la primera Gran Guerra, la dictadura de Primo de Rivera i altres règims totalitaris que s'escampaven arreu d'Europa.

Malgrat tot, molts joves com ell no renunciaren a les seves conviccions, nascudes de l'obra formativa i cultural de la Mancomunitat de Catalunya i de l'esforç educatiu de la Segona República. En l'àmbit local tingueren referents notables com la tasca cultural de l'Ateneu de Vilanova o revistes com *Themis* i *Prisma*.

Arribaven a una majoria d'edat amb ànims de canviar la realitat, però la guerra s'endugué els somnis i l'empenta de tota una generació que hagué de conformar-se en sobreviure en aquell entorn de misèries materials, morals i intel·lectuals.

Durant el conflicte Cèsar Nolla mai va ser al front i el destinaren a feines d'intendència o tenidoria de llibres comptables. En acabar la guerra va passar a França, probablement amb la intenció de marxar a l'exili americà,

però fou internat al camp de refugiats d'Argelers on repartia les cartes entre els interns. Sembla ser que una persona afí al nou règim franquista va intercedir per ell i això li permeté de retornar a Vilanova. Aleshores començaria un dilatat servei militar obligatori de postguerra que va esdevenir inacabable per situacions irregulars pròpies de l'època. Com recorda la seva filla, el Cèsar formà part d'un contingent de soldats d'una caserna de Zaragoza dels que, arribat el moment, s' "oblidaren" de llicenciar.

De retorn a casa –l'any 1946– les coses havien canviat. Havia perdut la feina, també una germana, bona part dels amics, els pares s'havien fet grans i la ciutat era desconeguda i l'ambient irrespirable. Malgrat tot, durant aquella llarga dècada no havia deixat d'escriure's amb la Teresa, qui seria la seva esposa.

Arrel del casament celebrat el setembre de 1946 començà la seva relació amb l'activitat hotelera de la família de la seva dona. Inicialment de forma esporàdica i després amb més intensitat es va anar vinculant a la Fonda-Hotel Univers que regentava el seu sogre Jaume Miró a la rambla de Josep Tomàs Ventosa de Vilanova i la Geltrú. Miró, cuiner d'ofici, amb edat avançada, tres filles i els plantejaments propis de l'època, demanava a crits una col·laboració masculina. Teresa, Maria i Emília – les germanes "Fitorretes" - es cuidaven de l'hotel. Xavier Garcia, en el seu llibre dedicat a la història de Ràdio Vilanova, indica que el renom els venia perquè la seva àvia s'havia enamorat d'un pescador de motiu "Fitora". Si la Teresa era poetessa, la seva germana Emília excel·lia al piano.

Pel jove Cèsar no va ser fàcil acostumar-se a la nova vida. Aquell no era el seu món i mai va deixar se sentir-se un afegit a la nissaga dels Miró. Però aviat van néixer les seves dues filles i calia tirar endavant.

Malgrat tot, va adoptar una posició de gran escepticisme envers tot plegat, una actitud que sempre li van retreure aquells que l'envoltaven. Els llibres van esdevenir el seu refugi predilecte. De fet, els propòsits literaris esguerrats per la guerra mai van deixar de perseguir-lo. No en va, la Catalunya vençuda i l'etapa republicana eren temàtiques recurrents a les diades familiars.

En paraules de la seva filla Maite: “van ser anys en blanc i negre”. Poc a poc, alguns episodis quotidians van contribuir a normalitzar la seva existència i visió de la vida. Hi van ajudar les tertúlies a la llibreria del Joan Rius i Vila o les visites al quiosc de les germanes Àngela i Emi on hi arribaven algunes edicions clandestines, especialment traduccions d'autors francesos. També va contribuir-hi l'arribada d'un turisme incipient que permetia una mirada fresca i directa a l'exterior. Es així que “va tornar a somriure, a fer amics i a comunicar-se, semblava que lentament s'obria una nova etapa, volia escriure, tènica projectes intel·lectuals ...”. Però el març de 1971 –amb cinquanta-cinc anys– moria de forma sobtada i tot s'anava en orris. Ell que sempre havia estimat la llibertat, no hi va ser a temps de veure el final de la dictadura.

El setmanari local *Villanueva y Geltrú* en la seva edició del 7 d'abril de 1971 li dedicava una plana “In Memoriam” amb dos textos laudatoris de Joan Rius Vila i Eugeni Molero. El primer recordava el Cèsar de les tertúlies a la llibreria al costat del seu admirat i estimat Alexandre de Cabanyes. Però, sobretot, accentuava el fet que més enllà de “l'hostaler atent i amable”, ell valorava “les hores realment agradables passades al teu despatx i a les sales de la teva biblioteca particular, una de les bones biblioteques selectes particulars, que jo conec a Vilanova”.

En aquest sentit, reconeixia: “en qüestió de llibres no et calien consells. Marxaves per compte propi”, i recordava que el Cèsar Nolla sempre anava

un pas per endavant: “parlaves de novetats i de tendències que tu ja havies llegit en els seus originals, quan viatjaves per l’estranger, pensant en el negoci, però sense descurar mai l’esperit (...) Obert a tots els aires, no et feia por cap innovació”. Innovacions que tant el podien intrigar com el podien defraudar i, per això, Rius Vila reblava: “com m’agradava veure’t retornar als clàssics !”.

En la mateixa línia Eugeni Molero parlava de la seva prosa “sòbria, precisa, directa” que denotava un home “llarg de lectures” a qui ell admirava.

Com precisa la seva filla, posar el seu nom a l’hotel de la platja, més que una determinació del propi Cèsar fou, després de la mort de l’avi Miró, una fórmula de consens per evitar disputes familiars. Era una solució salomònica emparada en que el Cèsar Nolla era una persona coneguda i apreciada.

La seva esposa Teresa va continuar dedicant-se a l’hotel i gaudint de la poesia. A diferència del seu marit ella va tenir més capacitat d’adaptació a les circumstàncies adverses i sempre va mantenir un esperit obert i europeista. També va saber preservar les amistats d’abans de la guerra, moltes a l’exili, com la Mercè Escofet, filla de qui fou alcalde republicà Antoni Escofet, exiliats a Mèxic.

Després serien les seves filles, l’Esther i la Maite Nolla les que s’ocuparien de l’establiment hotel·ler, seguint la tradició de pares i avi.

La generació perduda

“Què ens va ajudar a sortir?”. Aquesta era la pregunta que es formulava la Conxita Ventosa al pròleg del recull d’articles del seu bon amic Joan Alemany *Incitació a la vitalitat*. També la Conxita i el Joan, com el mateix Cèsar, van haver de sobreviure a les conseqüències del naufragi de

postguerra a que es van veure abocats. La Conxita Ventosa recordava les tertúlies musicals que van il·luminar tímidament una foscor espessa i anguniosa: “(...) Es evident que ens calia amb una certa urgència, en aquella trista postguerra, aprendre a viure amb una normalitat que enyoràvem i trobar espais nous de relació, que poguessin servir de llaç entre una joventut que ens resultava tan difícil i les esperances que ens havíem atrevit a desitjar”.

En el mateix text, Joan Alemany revisitava en els papers la desfeta dels seus vint anys:

Uns papers esgrogueïts, envellits pel temps, oblidats durant molts anys que per a mi són testimoni del que avui em sembla un malson, i que va ser una trista realitat viscuda en la millor edat de la vida, els vint anys, el moment d'esclat de les il·lusions i les fantasies de la joventut. Uns meravellosos vint anys que els culpables d'aquells fets brutals ens van arrabassar als qui no en teníem cap culpa, i ens enfonsaren en la desesperació, el desengany i el sofriment, quan no en la mort violenta dels combats o dels assassinats a les rereguardes d'ambdós bàndols.

I si l'etapa de guerra fou d'una extrema duresa, no menys convulsos foren els anys de postguerra: “Molts vam sobreviure la guerra, però ens trobàrem amb una postguerra sòrdida, miserable, llarga, inacabable, difícil, amb l'amenaça de la fam ... Vam haver de començar absolutament de zero, amb el que fos, i deixar, oblidar les fantasies dels vint anys”.

L'esperança dels vint anys. Juliol del 36

Enmig del munt de papers del Cèsar Nolla, ara castigats pel pas del temps – manuscrits o mecanografiats – hi trobem molts escrits al voltant de qüestions d'actualitat, raonaments filosòfics o reflexions personals. El 5 de juliol de 1936 –data en que feia els vint anys– i amb el títol de “La Segona

etapa” deixava escrites diferents consideracions al voltant d’aquella efemèride amb la convicció que s’iniciava un veritable canvi d’inflexió a la seva vida. Certament, a partir d’aquell estiu, les coses anirien d’una altra manera, ben lluny, però, de com ningú les havia imaginat.

Els pensaments del jove Cèsar son contundents, maximalistes, d’indignació contra el temps passat i de revolta permanent. Renunciava als anys passats –la primera etapa– plens de “pensaments banals i absurds i en la que de la manera més miserable es perd el temps”. I ho retratava amb no poca contundència:

Quan es compleixen vint anys , l’home es dona compte ja de què és, de com és, de que viu dins la societat, de l’enormitat de precipicis morals que l’envolten i contribueixen a fer-li difícil el camí de la seva existència (...) Fins els vint anys es viu , així d’una manera literal, enmig d’un règim de marcat individualisme, respecte a la societat i a tot quan t’envolta. La família ,el treball, el goig , les necessitats, el dolor i altres mil factors que formen el conjunt de la vida, i sobre els que mai havies intentat formar un judici seriós ni per tu mateix, se’t presenten davant la teva vista al complir els vint anys, com un llarg camí que vas a emprendre , ple de sorpreses, que et fa cavil·lar en la solitud de la teva cambra.

Cèsar Nolla renegava de la infantesa i l’adolescència “amb totes les seves innocències que, no eren sinó, èpoques grises, tristes, plenes d’amargor” i reconeix la segona etapa com aquella “viscuda a plena consciència”. Visualitzava el compliment dels vint anys com l’arribada al cim de la carena on “ja amb certa claredat pot divisar-se la llum dels horitzons, fins llavors borrosa, i la seva visió, com si des d’una altura imaginària contempléssim les profunditats dels abismes infernals, t’espanta, t’acovardeix, et manquen energies per llançar-t’hi , però la força poderosa del temps t’empeny sense contemplacions vers la fita d’una nova etapa”.

I acabava de manera punyent : “Aquest acte de violència dels temps, s’ha comés avui en la meva pobre persona”.

En un dels textos manuscrits Cèsar Nolla hi relatava les vivències viscudes el vespre-nit del 18 de juliol de 1936. Com ja hem dit, era col·laborador de Ràdio Vilanova, emissora impulsada l’any 1932 per Josep Mª Cucurella. Participava regularment en el programa “Reflexes”, un magazine cultural del que en feia esment l’escriptor Xavier Garcia al llibre *Ràdio Vilanova. Ressonà del País. Testimoni d’un temps* editat l’any 1982:

El dia 4 de març començava Reflexes, revista de varietats culturals vilanovines, tota en català, a càrrec d’un grup d’estudiosos freturosos d’èsser presents en el desvetllament col·lectiu, que tenien ganes de fer coses, que es reunien al Cafè Colom , de la plaça de les Cols, com si fos una mena de Quatre Gats a la menuda. L’emissió es dugué a cap cada setmana , els dimecres, al vespre. Els principals redactors foren Joan Olivé, Pere Mas, Cèsar Nolla, Agustí i Maria Soler, Octavi Vinyes, Gabriel Ventosa, Marcel·lí Gener, Eladi Fort i Joan Vilarnau. Olivé, Mas, Nolla i Soler es dedicaven a l’assaig, a la crítica literària, d’art, del circ, del teatre (...) El primer dia estaven tots emocionats de poder parlar davant el micròfon de la mai prou elogiada Ràdio Vilanova, agraïts per la gesta exemplar de deixar-los parlar. (...) Haurien pogut ésser, haurien hagut d’èsser una altra fornada de la joventut conscient vilanovina. Però no pogué ésser. La van escanyar. Com totes les que haurien seguit.

Aquell vespre d’estiu la direcció de Ràdio Vilanova ofería un sopar d’agraïment dedicat als col·laboradors habituals de l’emissora al Restaurant Marina. Així ho relatava Xavier Garcia:

(...) Era el dissabte dia 18 de juliol, a les deu del vespre, al restaurant Marina, de la platja. L’ambient general ja era enrarit (...) Abans d’acabar l’emissió d’aquella tarda es reberen unes trucades telefòniques, des de Ràdio Barcelona, des d’Unión Radio, de Madrid, i des del mateix palau del govern català. (...) Al voltant de les deu de la nit, Ràdio Vilanova transmetia una proclama, feta des de la Generalitat, pel president Companys

demanant serenitat i la conservació de la pau i una altra des del ministeri de la Governació, i de Dolores Ibárruri, la Pasionaria, ambdues des de Madrid (...) A la una de la nit es va tancar l'emissió (...) Malgrat tot, la tensió i l'alarma hi eren . I no convidava a mantenir un humor fi, seré, jovial. Però el sopar d'agraïment als col·laboradors no es va suspendre. Potser sí que tot plegat serien uns núvols sense aigua. A més, l'Àfrica queia tan lluny, tan avall !. Durant el sopar es va parlar més de la situació que no pas del motiu que l'havia convocat. Així i tot es va brindar per Ràdio Vilanova, perquè durant molts anys pogués continuar essent un centre d'acolliment, una font d'iniciatives, una embranzida de vilanovisme. Fou un brindis esmorteït, amb les mirades interrogants, les orelles atents, els braços somorts. El xampany tenia un pèl de gust de vinagre. Harris (Enric Harris, tècnic de l'emissora) telefonava de tant en tant al restaurant donant les noves que es produïen. Ells ja les coneixien, en part perquè tenien la ràdio connectada.

Les reflexions al voltant dels fets viscuts aquella nit ens han arribat directament per les notes manuscrites de Cèsar Nolla. Una nit d'estiu en que es barrejaven tantes sensacions contradictòries. Als fets luctuosos que es precipitaven lluny d'allí, s'hi afegien l'agraïment dels responsables de l'emissora i la motivació afegida del jove Cèsar per la possibilitat de desenvolupar una tasca intel·lectual engrescadora i, *last but not least*, la coneixença enlluernadora de Teresa Miró qui, al capdavant, esdevindria la seva esposa. Masses emocions per a una sola nit. Reflexions que ell mateix deixaria escrites en una "Carta primera" , de la que en desconeixem el destinatari i que fou redactada pocs dies després i amb perspectiva suficient per saber com havien evolucionat els històrics esdeveniments:

Volgut amic: fa uns dies que estem vivint dintre l'ambient angoixant i deplorable d'una guerra civil, suscitada per l'egoisme inhumà d'uns homes desaprensius i inconscients que pretenen contínuament especular amb les consciències dels ciutadans ansiosos de llibertat, de justícia i de progrés. Els darrers dies que precedeixen a aquesta lletra –els primers de la guerra– han estat per tots nosaltres d'un nerviosisme sense precedents en la nostra vida; sense precedents potser també dintre de la nostra història. Jornades

sagnants en que la llibertat dels homes era defensada pels carrers de Barcelona i de tants altres pobles d'Espanya, sacrificant una multitud de vides , sanes i plenes, llançades a la lluita sota l'impuls d'un idealisme vigorós, enèrgic i sensat.

Cèsar Nolla hi explicava com s'havien trobat enmig d'una guerra no desitjada i de com havia viscut la primera d'aquelles jornades “que no es borrarán (sic) més de la meva ment”. Ho relatava així:

Era la nit del 18 al 19 de Juliol. Una nit serena i hermosa (sic) d'estiu; una d'aquelles nits que únicament poden induir-te a la poesia i a l'amor. Fins em sembla estrany que els esperits descontents, haguessin escollit aquella nit de pau i repòs per desfer les seves ires i per llançar-se a sang i a foc a la conquesta de quelcom per ells inassolible. La Direcció de l'Emissora Ràdio Vilanova havia ofert aquella nit un sopar d'agraïment i homenatge a tots els seus entusiastes col·laboradors que amb el fruit del seu talent alguns i altres únicament de la seva vigorosa voluntat, prestaven el seu ajut al sosteniment moral de dita institució cultural. Jo tenia, com tu ja saps, l'honor de poder comptar-me entre els darrers, des que junt amb alguns amics, com jo entusiastes de la cultura i del progrés, iniciarem les nostres tasques, diguem-ne literàries, a través del micròfon d'aquesta mai prou elogiada emissora. Aquella nit estàvem tots reunits en franca camaraderia en el saló d'actes d'un restaurant enfront de la nostra platja. Estàvem envoltats d'un ambient alegre i optimista, si be en realitat, aquella alegria i aquell optimisme, en el fons dels nostres cors no era ben be real. Recordo que quan ens hi dirigíem, eren les nou del vespre, aproximadament, coneixíem ja les primeres noves de la situació anormal en que entràvem, encara que d'una manera vaga i confusa, i en realitat no hi donàvem , o millor dit, no hi donava jo, altre importància que la que m'havien merescut totes les altres alteracions de l'ordre normal de la vida ciutadana , que en tanta freqüència havien suscitat durant aquells darrers temps. No obstant, al passar per un bar situat a pocs metres del lloc on ens dirigíem, sentirem per mitjà d'un aparell receptor, com l'speaker madrileny donava lectura a una nota del partit socialista, ordenant a tots els seus afiliats la seva immediata presentació als seus respectius centres polítics i sindicals, on se'ls armaria per estar disposats a lluitar si era precís. Aquesta nota, redactada en un to enèrgic i esborronador, m'obligà a perdre, no el meu optimisme perquè no el tenia, però sí la meva indiferència. Vaig comprendre clarament, i com jo tots els

companys de l'Emissora, que ens trobàvem enfront d'uns moments de greu perill. Que el regim republicà i la política democràtica i amb mires socialitzants seguida pels governants, trontollava aquella nit d'una manera alarmant. No obstant, però, no vaig poder formar-me ni el més mínim, una lleugera idea de les desmesurades proporcions que assoliria aquella revolta.

El jove Cèsar continuava el relat a dues bandes entre els fets viscuts a Vilanova i la Geltrú i els successos que en paral·lel s'esdevenien arreu del país:

Enmig d'aquell ambient carregat començarem el nostre sopar. El lloc era deliciós. Un saló artístic adornat amb emblemes i petits objectes típics de la nostra marineria; un efectes de llum magníficament adequats i una admirable perspectiva de la platja adormida als nostres peus se'ns ofería a la nostra vista. Començà l'acte, oferint-nos en uns sincers i sentits mots, el Director de la mateixa i bon amic nostre Josep Mª Cucurella i, seguidament, intentarem tots saturar-nos d'aquell optimisme sa i alegre que es fa imprescindible en aquesta classe d'actes. La realitat, però, inquietant i enfibrosida d'aquells moments, ens privava de fruit-ne per complet. Superficialment la conversa era animada, frívola, alegre ..., interiorment, però, un nerviosisme somort i angoixós ens invadia (sic) a tots. Nerviosisme que prengué dimensions desproporcionades, per uns moments, al dirigir la paraula al poble català, per mitjà de les emissores barcelonines, el digne President de la Generalitat de Catalunya Lluís Companys. Lluís Companys es un dels pocs polítics a qui sempre he admirat. La seva història d'una honradesa immaculada, d'una actuació ferma i decidida sempre de cara al perill; d'una vida plena en tot moment de sofriments, angoixes i privacions, m'han fet veure sempre en la persona de l'Il·lustre President de Catalunya, el símbol dels més austers i valents lluitadors de l'ideal. Aquella nit, amb una veu ronca d'emoció, es dirigí a tots els catalans amb un to potent i vigorós, manifestant clarament el greu perill que corria la república espanyola, i amb ella les llibertats de Catalunya. Demanà als catalans que sapiguessin (sic) guardar tota la seva serenitat i esperar conscient i fredament el moment en que al carrer es necessités d'ells per a fer front a l'onada reaccionària que amenaçava d'envair tots els pobles de la península. Tenia confiança en tots els homes de la nostra terra i sabia positivament i per pura experiència, que si era precís, que si aquelles hores tràgiques, que en aquells moments ja es preveïen, es presentaven, cap català dubtaria de donar la seva sang i la seva

vida en defensa d'una justícia i d'una llibertat que veiem encarnades en la persona del nostre President. Digué després, que si era precís ell també donaria la seva vida, i en realitat no era necessari que ens ho digués això. Ja sabíem positivament, per les moltes vegades que ens ho havia demostrat, que ell sempre estava disposat a donar la seva sang en defensa de la causa justa, sempre, de les multituds i de la massa. Aquelles paraules del nostre President, breus però plenes del vapor profetitzant de la tragèdia que s'apropava, caigueren encara damunt nostre com una impressió violenta i inesperada. Restarem uns moments indecisos, esborronats quasi bé, amb les copes de vi o del xampany a les mans i mirant-nos interrogativament els uns als altres amb una expressió indefinida de temença i esgarrifança a la vegada, davant la gravetat d'aquells instants. L'amic Serra-Novas, però – reporter de l'emissora – amb el peculiar humorisme que el caracteritza sempre, intentà desfer-nos de l' impressió esborronadora que ens havia produït el parlament del President de Catalunya. Animà la sobretaula amb la seva “xarla” fàcil i optimista i ens aconsellà de fruir d'aquella nit, que amb una ironia humorística o bé amb un humorisme irònic, però en tot cas inoportú, ens assenyalava possiblement com a última de la nostra vida. Jatsia (sic) tots els contratemps, però, anàrem novament allunyant de nosaltres la trista realitat d'aquells instants i situant-nos novament en l'ambient frívol i alegre que l'acte portava en sí. I a l'acabar el sopar, serien les dotze aproximadament, quasi be ningú de nosaltres es recordava ja – potser tant sols aparentment – del precipici on ens trobàvem

En aquest punt Nolla fa esment de la trobada amb Teresa Miró, amb qui compartí part de la vetllada, i que, temps a venir, esdevindria la seva esposa. Les paraules d'elogi deixaven ben clar fins a quin punt el jove havia quedat enlluernat:

A l'acabar l'acte i en el hall del restaurant, ens fou presentada per l'amic Serra-Novas al company Olivé i a mi, la gentil senyoreta i també entusiasta col·laboradora de Ràdio Vilanova, Teresa Miró. Teresa Miró, es una d'aquelles noies boniques i agradables, que simpatitzen fortament a qualsevol persona als pocs moments de parlar-hi. Posseïdora d'una cultura no gens vulgar sent una profunda passió per tot el que es refereix a literatura i a poesia, i el seu temperament altament sensible, sap posar una expressió viva i clara en totes les seves converses i discussions.

Tenia al seu càrrec, a la nostra Emissora, la Secció Femenina, si be d'ella sabia fer-ne quelcom més que una tasca rutinària i àdhuc cursi d'una setmanal exposició de modes o sistemes de maquillatge, que es el que generalment emplena els temes d'aquestes seccions en tots els periòdics o emissores. Ella, amb la seva profunda sensibilitat ,sabia tractar-hi d'una manera admirable temes diversos i fins i tot complicats de moral femenina, de pau, d'amor, etc., proporcionant a tots els radiooients, no tant sols de sexe femení, sinó en general, una agradable i útil estona, setmanalment. A través d'aquestes emissions i de diverses poesies que havia publicat a la premsa local, coneixia jo a Teresa Miró i havia format d'ella una bona opinió que en realitat no quedà gens defraudada al conèixer-la personalment. Aquella presentació va produir-me un grat plaer, i més encara feta entre les circumstàncies anormals d'aquells moments. Era per mi com la claror resplendent d'un estel enmig de la nit boirosa que travessàvem. Del "hall" del restaurant passarem a assentar-nos una bella

estona en uns seients situats enmig del passeig, enfront del mateix restaurant, i conversarem llargament sobre diferents temes. A més d'ella, el company Olivé i jo, hi havia també en aquella improvisada tertúlia la seva germana Emilia i la jove i bonica ja coneguda pianista Madrona Pascual de la que tants records encara guardo. La nit, com et deia abans, era calmosa i serena. Teníem ara enfront nostre el mar banyat per la llum dubtosa del firmament estelat, llençant a l'espai en la remor de les ones una cançó confusa i borrosa com un plany entristit de solitud i de recança. Al compàs d'aquell cant l'arena dormia i una llarga filera de barques de pesca esperaven el clareig (sic) de l'aubada (sic) per endinsar-se en la mar. Fou una estona bellament deliciosa que trigarà molt a esborrar-se del meu pensament.

Malgrat tot, el nostre protagonista no trigaria gaire a connectar de nou amb la realitat dels moments històrics que, malauradament, s'estaven vivint:

Serien aproximadament les dues del matí quan ens despedirem (sic) , prometent-nos servir el bell record d'aquella nit en que un excés d'optimisme i àdhuc de romanticisme ens allunyà de la trista realitat en que vivíem. Mitja hora més tard arribava a casa i un petit avís de l'Ajuntament em despertava novament d'aquell somni tant bonic: degut a les circumstàncies anormals s'havia acordat establir un torn permanent entre els funcionaris de tots els departaments, i jo tenia d'entrar-hi a les vuit d'aquell mateix matí. L'ambient creat per la guerra esclatada aquella nit m'absorbia novament de ple i em fou molt difícil de poder dormir no més que un parell d'hores.

Cèsar Nolla indicava al receptor de la missiva que “en una altra lletra, ja et contaré les meves impressions del dia següent”. Ignorem si la redacció d'aquesta segona carta fou una realitat tal com ell precisava al final, i com il·lustrava el propi títol de “Carta primera”.

Altres escrits

Ens han arribat molts altres escrits de Cèsar Nolla en forma de reflexions personals, culturals o filosòfiques, o bé material complementari i de suport destinat a les emissions del programa cultural de Ràdio Vilanova.

Centrats en el període inicial de la guerra, ens crida l'atenció el text sense data que duia per títol "Front de Joventuts", uns al·legat crític –no mancat de ironia– a la falta de disciplina i coordinació entre les diverses organitzacions juvenils de la ciutat, i que, certament, resulta molt il·lustratiu de la manca de cohesió generalitzada que, en molts aspectes, contribuï al resultat final de la guerra:

No fa molts dies a la nostra vila i entre l'element juvenil que amb pretensions més o menys justificades de posseïdors d'un esperit revolucionari, actuen amb certa energia i convicció sota qualsevol de les banderes que formen el front antifeixista, semblava veure's-hi l'afany de portar a terme una de les més ineludibles necessitats que ens ha presentat la gravetat i la transcendència dels moments actuals: la unió de tota la joventut antifeixista a la nostra vila (...) Es celebraren reunions de conjunt, es parlamentà llargament entre els responsables de les diferents organitzacions polítiques i sindicals que tenien de prendre-hi part, es traçaren directius, es presentaren plans a seguir (...) i quan ja semblava que tot estava puntualitzat (...) sorgí una dificultat, una enorme dificultat, una monstruosa dificultat, ja que tots els organitzadors en conjunt es veieren impotents per vèncer-la. (...) Es tractava, fixe'u-vos bé, de concretar definitivament si aquella unió de tota la joventut vilanovina s'anomenaria Front de Joventuts Revolucionàries o bé únicament Front de Joventuts.

El resultat seria l'esperat, i Cèsar aprofitava per carregar amb força contra els valors contradictoris d'una joventut immòbil i poc compromesa. Un posicionament que recordava reflexions precedents esdevingudes amb motiu del compliment del seu vintè aniversari:

(...) I Vilanova es quedà, no ja únicament com abans amb la seva joventut desunida, sinó que aquesta restà , àdhuc en certs aspectes, enemiga (...) No ens ha causat aquest fet gens d'estranyesa, ans al contrari, el considerem molt natural, no podia esdevenir-se d'altre manera. Vilanova , abans d'esclatar la militarada feixista, era una espècie de ciutat alegre i confiada (...) La gran majoria de la joventut vilanovina no havia sentit mai aquelles ànsies innates de lluitar, de realitzar, de progressar ... Desconeixia en absolut la sagrada missió constructiva que damunt d'ella ha de pesar en totes les èpoques, i es dedicava únicament al treball rutinari de taller o d'oficina – per imprescindible necessitat – i a satisfer els seus capricis de diversió i vagància en les hores del dia que li restaven lliures. Moral i espiritualment era una joventut encallada, molta, petrificada quasi bé (...) Adorava el luxe i concorria sempre on més tendència tenia a manifestar-se, enrolant-se si era precís en els rengles de qualsevol partit o organització, però sense conviccions, sense fe, sense entusiasme, únicament perquè la distinció de la concurrència era més accentuada o les parets del local més ben decorades. I d'aquesta manera vivia satisfeta i optimista, sense complicacions ni problemes, fins que unes jornades altament tràgiques els obligà a despertar d'aquella letargia (...) Es innegable que un sector d'aquella joventut sentia realment amb ardorosa fe l'esclat d'aquella revolta (...) però un altre sector, el més nombrós per cert, es llançà a la revolta enrolant-se en les rengles de qualsevol organització més o menys extremista, actuant sota els colors de qualsevol bandera però amb la mateixa convicció amb que havia ajudat a fer unes eleccions a la Lliga o a organitzar un ball de Festa Major al Foment (...) Abans del 19 de Juliol, entre els aspirants a aristòcrates d'aquella societat plenament burgesa, per un jove, el dir-se congregant, fejocista o de les joventuts de la Lliga, era ja una espècie d'honor que els afalagava. Després d'aquella data memorable i trista a la vegada, en una societat netament proletària, el dir-se revolucionari ha estat per aquells mateixos joves una altra espècie d'honor que també els afalaga (...) Jo personalment considero que es preferible mil vegades que la joventut de Vilanova segueixi dividida en set o vuit petites organitzacions, tal com fins ara, abans d'agrupar-se en dues de grans, sempre més propícies a una topada. En espera que s'esvaeixin les dificultats quan tots tinguem un criteri clar del significat de Revolució i quan dins les organitzacions antifeixistes no actuïn tan obertament elements que el 19 de Juliol tingueren d'amagar la seva conducta passada darrera els colors de certes banderes.

De l'obra escrita de Cèsar Nolla també ens han arribat diversos conjunts de quartilles mecanografiades amb una suposada voluntat de unitat sota el títol "Recordant i pensant". Els capítols previstos obeïen a títols com: "Pensaments, sofismes i sentències", "Quan era poeta", "Per la dignificació de l'avarícia" o "Elogi de l'orgull".

A la dedicatòria del recull esmentat hi afegí: "A un demà –no molt llunyà– en que el meu pensament, influït per la visió clara i tristament realista de la vida, haurà sofert una sèrie d'alteracions de caràcter moral en la contemplació de les coses, l'ambient i les persones, dedico les ratlles que a continuació segueixen, com a record del dolç ahir, allunyat per sempre més, en que totes les absurditats i totes les fantasies trobaven o troben encara, un lloc on sentar-se (sic), en l'espai de la meva imaginació".

El pròleg es corresponia íntegrament al text ja esmentat de "La segona etapa" amb excepció de la part final que presentava l'afegit següent: "El conjunt d'articles que precedeixen aquestes ratlles no son escrits amb la pretensió de voler redimir a la humanitat ni tampoc amb l'intent de crear una escola nova dins el món de la filosofia. Son simplement exposats com a pensament, imaginacions, manera de veure les coses, etc, d'un home de vint anys". Ell mateix es presentava com "un cas especial, una anomalia entre els homes de vint anys, amb una manera de veure les coses sense gota de lògica i sempre apartada de la de les persones corrents o, tant mal anomenades normals". S'avançava a la possibilitat que alguns lectors el qualifiquessin de desequilibrat –o boig – i, amb ànim provocador, indicava que si els capítols que seguien causaven en el lector una bona impressió i les doctrines "pseudo-filosòfiques et sedueixin o fessin néixer en tu un interès fins a l'extrem de pretendre seguir-les, suïcida't, hi sortiràs guanyant".

D'altra banda, els comentaris adreçats al lector –amb qui sempre manté un diàleg virtual– no deixaven de ser ben curiosos: "Si consideres –cosa molt

probable— que has perdut miserablement l’espai de temps que has dedicat a llegir les pàgines anteriors d’aquest volum minúscul, no culpis ni censuris a l’autor, sinó a tu mateix, doncs ell va escriure’l sí amb fe i entusiasme, però no per tu ... sinó per a ell tot sol (...)”

Com hem dit, part de la documentació que ens ha arribat de Cèsar Nolla recull molts manuscrits que corresponen als guions o papers de suport pels programa radiofònic de Ràdio Vilanova. Era un dels conductors del programa “Reflexes”, presentat com a “ràdio-gaseta setmanal d’art, esport i literatura”, en el que es repassava l’actualitat i les activitats artístiques i culturals. Amb aquesta vinculació trobem molts documents de suport, com ara fulls d’aforismes, la narració literària “El niño y la madre” – en relació als bombardeigs de l’aviació feixista de desembre de 1937 - , notícies sobre l’actuació a Vilanova de l’orquestra dirigida per Pau Casals, un escrit de reflexions al voltant de la revolució del 6 d’octubre de 1934, un altre parlant de la mort del dramaturg Apel·les Mestres o un seguit de reflexions filosòfiques en forma de carta dirigida a Joan Olivé Figueras, company de la ràdio. També crida l’atenció l’escrit titulat “Mitjans de lluita”, reflexions al voltant de les properes eleccions de febrer de 1936.

Per acabar, fem esment d’una colla de textos mecanografiats de narrativa o reflexions artístiques o literàries corresponents, probablement, a l’any 1936: “Una vida”, relat en ocasió de la mort del vell pescador Pelaia, la narració “Daniel”, la ressenya del text de Hans Fallada “Un llibre d’actualitat” i altres que duïen per títol: “L’obra literària de Blasco Ibañez”, “Uns comentaris de Napoleó”, “Gustau A. Becquer”, “Miquel Angel”, “Jacint Verdaguer”, “Decadència del circ”, “Carta a un amic llunyà”, “Garcia Lorca, assassinat !”, “Reflexions sobre la parla”, “L’inspiració” i diversos plec de comentaris al voltant d’obres literàries. Altres textos són un recull de poesia en castellà sota el nom “Mis visiones de Andalucía”

datat a Algeciras el desembre de 1940, o el relat “Margaret (Estampes del camp)”, obra narrativa datada a Vilanova el febrer- març de 1937. Un darrer manuscrit que ens crida l’atenció apareix sense data i no resulta fàcil d’entendre ni d’interpretar. Amb el títol de “Prologo” fa una referència difusa a l’Espanya de Franco.

Tot plegat ens endevina moltes coses de la personalitat del seu autor. Se’ns apareix un Cèsar Nolla culte, coneixedor de l’actualitat i de les circumstàncies que l’envoltaven i, per tot això, capaç de llegir amb precisió les incerteses i les mancances de la condició humana i, amb més detall, les amenaces i conseqüències que tot plegat tindria pel nostre dissortat país. Els seus textos estaven salpebrats de coneixements –i de coneixement–, però també de la ironia i la provocació pròpies de l’edat.

Epíleg

Així, doncs, Cèsar Nolla esdevé un bon exemple d’aquells joves carregats de vitalitat i de il·lusions que als anys trenta del segle passat pretenien construir una societat i un mon millor. Eren amants dels llibres, de l’art, de la poesia, de la música ... Persones cultes amb voluntat d’aprendre. La guerra, però, estroncà els millors anys de la seva vida, i la postguerra s’encarregà d’anorrear definitivament qualsevol inquietud cultural. Els papers esgrogueïts de Cèsar Nolla il·lustren aquesta empena i vocació de millorar i voler canviar el mon. Però, malauradament, aquell mon violent i convuls que els tocà de viure els va canviar a ells. Va haver-hi un abans i un després, i res no tornaria a ser igual.

Serveixi aquest text per recordar i homenatjar aquella generació de joves que volgueren fer de la cultura la raó de la seva existència i l'eina més efectiva i potent per redreçar una realitat que pretenien millorar. De sempre, la cultura i l'educació han permès als homes i dones de pensar i desenvolupar-se lliurement. Per això, la cultura i l'educació han estat neutralitzades i controlades pels règims totalitaris i dictatorials.

El Cèsar Nolla i Borràs fou un d'aquests joves de ment oberta i amants de la llibertat que mai no trobaren el seu espai a l'Espanya de Franco. Avui, nosaltres, els devem consideració i respecte.